

TEKSTY Z ULICY

nr 13

Zeszyt memetyczny

REDAKTOR NACZELNA:

DOBROŚŁAWA WĘŻOWICZ-ZIÓŁKOWSKA

REDAKTOR JĘZYKOWY:

MICHAŁ NOSZCZYK

Katowice 2011

Copyright © Uniwersytet Śląski, 2011. Wszelkie prawa zastrzeżone

Rada Naukowa **TEKSTÓW Z ULICY:**

Dionizjusz Czubala, Ewa Kosowska, Tadeusz Miczka, Kamilla Termińska-Korzon,
Jacek Warchala, Dobrosława Wężowicz-Ziółkowska

Zespół Redakcyjny:

Wojciech Borkowski, Michał Noszczyk, Dobrosława Wężowicz-Ziółkowska

Recenzent:

Ewa Kosowska

Tłumaczenia:

Marta Rabe-Kozłowska

Agata Rok

Emilia Wieczorkowska

Projekt okładki: Michał Noszczyk

Wydawca:

Zespół pracowników naukowych, doktorantów i studentów
Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach

Wydawnictwo i Agencja Autorska OFFMAX s.c.

Druk zeszytu sfinansowano ze środków Uniwersytetu Śląskiego

Katowice 2011

ISSN 2081 – 397 X

ISBN 978–83–87248–17–8

(wersja online: www.memetyka.us.edu.pl)

spis treści

Od Redakcji

s. 5

Wojciech BORKOWSKI:

Mniejszości i większość – innowacje i postęp

s. 7

Magdalena JAGIELSKA:

Innowacje kulturowe dostępne dla nielicznych

– rola nowych memów w świetle teorii Pierre’a Bourdieu

s. 21

Tomasz KOZŁOWSKI:

W stronę mikro-narracji? Ewolucja popkultury a dobór memetyczny

s. 29

Anna GORAJ:

Duchy i ludzie. O niektórych motywach kultury masowej

z punktu widzenia psychologii ewolucyjnej

s. 41

Magdalena MROWIEC:

Od intertekstu do memu

– ewolucja motywu „Człowieka śmiechu” w przestrzeni kultury

s. 53

Agata ROK:

Ewolucja memu „Czarnej wdowy” w przestrzeni miejskiej,

czyli o *urban legends* w Santa Cruz de la Sierra, Boliwia

s. 67

Emilia WIECZORKOWSKA:

Sacrum 2.0. O (ewolucyjnej) adaptacji świętości do kultury współczesnej

s. 77

Michał NOSZCZYK:

Kilka uwag na temat dalszego ciągu ewolucji,

albo o mniejszościach, które nie mają telewizora

s. 89

Dobrosława WĘŻOWICZ-ZIÓŁKOWSKA:

Rozwój kultury a inwolucja człowieka. Kilka uwag o autodomestykacji

s. 97

O Autorach

s. 107

From Editor

s. 109

Contents

s. 111

Noty o Autorach:

Wojciech Borkowski – doktor, z wykształcenia biolog, z praktyki twórca symulacji komputerowych procesów społecznych i biologicznych. Pasjonuje go ewolucja we wszystkich aspektach, od biogenezy po antropogenezę i astrobiologię, oraz od algorytmów genetycznych po ewolucję kultury, języków, wynalazków i kryzysy cywilizacji. Od 2001 r. pracuje na Uniwersytecie Warszawskim w Instytucie Studiów Społecznych im. Profesora Roberta B. Zajonca w Ośrodku Badania Układów Złożonych i Nowych Technologii.

Anna Goraj – absolwentka kulturoznawstwa Uniwersytetu Śląskiego (specjalizacja z teorii i historii kultury). Uzyskała tytuł licencjata Śląskiej Wyższej Szkoły Zarządzania im. gen. Jerzego Ziętka na kierunku: Ochrona dóbr kultury. Aktualnie jej zainteresowania to literatura z zakresu psychologii, socjologii, psychologii ewolucyjnej, kognitywistyki i antropologii.

Magdalena Jagielska – doktorantka Instytutu Studiów Społecznych oraz Szkoły Nauk Społecznych PAN. Ukończyła nauki społeczne oraz psychologię na Uniwersytecie Warszawskim. Swoje interdyscyplinarne podejście wykorzystuje w badaniach poświęconych kreatywności i zmianie społecznej.

Tomasz Kozłowski – doktor, adiunkt w Katedrze Socjologii Wyższej Szkoły Nauk Humanistycznych i Dziennikarstwa w Poznaniu, zajmuje się psychologią ewolucyjną i socjologią popkultury. Współautor *Nagiej małpy przed telewizorem*, autor *Kłamię, więc jestem* i *Samotnego hulaki*. Popularyzator nauki, publicysta "Odry" i "Charakterów". www.tomasz-kozlowski.pl

Magdalena Mrowiec – absolwentka filologii polskiej i kulturoznawstwa na Uniwersytecie Śląskim; doktorantka (Zakład Teorii i Historii Kultury, Instytut Nauk o Kulturze UŚ). Zainteresowana krążeniem znaczeń między różnymi sferami kultury (m.in. literatura, film, teatr, folklor, sztuki wizualne, środowisko internetu) i przydatnością metodyki w ich badaniu.

Michał Noszczyk – doktor, literaturoznawca, etatowo nie związany z żadną instytucją naukową czy akademicką; wydawca, zainteresowany krytyką kultury i refleksją humanistyczną w jej różnych odmianach.

Agata Rok – absolwentka kulturoznawstwa (specjalizacja z historii i teorii kultury) Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Zainteresowana źródłami i ewolucją popularnych opowieści mitycznych (prac magisterska na temat źródeł i przekształceń legendy artu-

riańskiej, 2009). Obecnie w obszarze jej zainteresowań znalazła się kultura Ameryki Południowej, w szczególności Boliwii i folkloru tego rejonu.

Dobrosława Wężowicz-Ziółkowska – profesor UŚ, dr hab. nauk humanistycznych, pracownik Zakładu Teorii i Historii Kultury Instytutu Nauk o Kulturze Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Od 1996 r. współredaktorka (Nr 2-6), a od r. 2004 redaktor naczelna (Nr 8-13) „Tekstów z ulicy”. Kulturoznawca, memetyk, folklorystka, od lat skupiona w badaniach na społecznych formach wyobrażeń zbiorowych oraz ontologii idei w kontekście teorii dynamicznych układów złożonych oraz neoewolucjonizmu. Autorka pierwszej w kraju monografii, dotyczącej memetycznej teorii kultury (*Moc narrativum. Idee biologii we współczesnym dyskursie humanistycznym*, Katowice 2008)

Emilia Wieczorkowska – magister kulturoznawstwa zrealizowanego w ramach Międzywydziałowych Indywidualnych Studiów Humanistycznych (drugi kierunek wiodący: socjologia). Doktorantka w Zakładzie Teorii i Historii Kultury Instytutu Nauk o Kulturze Uniwersytetu Śląskiego. Zainteresowania: socjologia kultury, kultura popularna.

Od Redakcji

W 1995 roku, roku powołania do życia czasopisma „Teksty z ulicy”, jego pierwszy redaktor pisał: „w „zeszytach folklorystycznych” zamierzamy drukować „teksty z ulicy”, a więc pogłoski, sensacje, nowiny, wieści, legendy i mity współczesne, żarty i anegdota, muraria, graffiti, hasła, skandowania, okrzyki, toasty, życzenia, sentencje, maksymy, złote myśli i wszelkie inne wyrażenia paremiologiczne, horoskopy, przepowiednie, łańcuchy szczęścia oraz inne teksty i antyteksty utrzymujące się dziś w żywym obiegu społecznym”¹. Od tego czasu i tak właśnie zarysowanej misji pisma minęło już z górą 15 lat. „Teksty z ulicy” trwają z niezmiennym tytułem, chociaż zmieniła się redakcja, obraz folklorystyki, same zasoby folkloru i jego nosiciele, a nawet ulice, na których zbierany był ongiś materiał, dokumentujący stan „nowoodkrytego gatunku prozy ustnej, zwanej w języku angielskim *contemporary legend, urban legend, modern myth, rumor legend* itd.”². Po tętniących życiem arteriach świata fruwa dziś wiatr postmoderny, oznajmiający nie tylko kres wielkich narracji, ale nawet kres mówiącego podmiotu, a folklorystyka, nawet ta najnowocześniejsza, czyli taka, która nie upiera się już przy tym, że ulica ma być wiejską drogą, a podmiot – ludem (zatem właśnie bliska pierwszemu redaktorowi czasopisma), zdaje się, pozostała jeszcze tylko w anachronicznych programach studiów akademickich publicznych szkół wyższych (prywatne od razu przestawiły się na rynkowe zainteresowania abiturientów).

Przez osiem lat, między 1995 a 2003 rokiem „Teksty z ulicy” skupiały się na swoim pierwszym, misyjnym zadaniu – druku gromadzonych w terenie, aktualnych tekstów folkloru, zgodnie z założeniem, że „Brak publikacji terenowych obnaża słabość dyscypliny i bezradność folklorystów [...] zapisane zaś musi być opublikowane”³. W 2004 roku nowa redakcja „Tekstów...”, pragnąc wpisać je w szerszy kontekst kulturoznawczy, zaproponowała zmienioną formułę zarówno „tekstu” jak i „ulicy”, przenosząc zapisy i dociekania autorów badań na obszar znacznie szerszy; zaproponowała koncepcję „ulicy” jako metafory przestrzeni zawłaszczonej przez przemieszczającą się, nomadyczną ze swej natury i rządzącą się własnymi prawami, myśl. Tak powstał Nr 8 „Tekstów...”, poświęcony rozważaniom nad tożsamością, także jej dookreśleniu przez wyobrażenia zbiorowe, nadzieje polityczne, rytuały, ale i warunki geograficzne, czyli tom ukraiński, efekt miesięcznej podróży po odległych „ulicach” Krymu. Był to jednocześnie tom przełomowy dla cza-

---

¹ D. Czubała: *Słowo wstępne*, „Teksty z ulicy. Zeszyt folklorystyczny”, Nr 1. Zredagowali D. Czubała i M. Czubałina, Katowice 1995, s. 5.

² Tamże, s. 5.

³ Tamże, s. 6.

sopisma. Pytanie o źródła przekonań i wyobrażeń o swoich i obcych, pytanie o rozbieżność, ale i podobieństwo motywów narracji, legend, pogłosek, o trwałość stereotypów, a wreszcie o ekologiczny kontekst kulturowych idei stało się głównym tematem refleksji metodologicznej grupy badawczej zgromadzonej wokół czasopisma. Nie ulegało już dyskusji, że słabość dyscypliny nie tkwi tylko w braku publikacji terenowych. Dyscyplina wymagała nowej, zintegrowanej z osiągnięciami innych nauk koncepcji kulturowo zróżnicowanych, ale jednak podobnych opowieści, na jakie można się natknąć na dowolnej ulicy świata. Skąd zbieżność? Skąd trwałość, skąd powszechność? Dlaczego ludy Mongolii, Krymu, Polski, Kazachstanu, Boliwii, Rosji mimo różnic kulturowych, snują te same narracje? I dlaczego w ogóle człowiek nie może istnieć bez opowieści?

Teoria wyjaśniająca stała się priorytetem. Od 2005 r. „Teksty z ulicy” noszą podtytuł: *Zeszyt memetyczny* i przedstawiają głównie efekty spotkań warsztatowych poświęconych zgłębianiu właśnie tej nowej teorii kultury, w tym zwłaszcza teorii komunikacji typu ludowego, tj. zdeterminowanej przez nieoficjalną, spontanicznie szerzącą się myśl. W kolejnych tomach: 9, 10, 11, 12 uważny Czytelnik „Tekstów...” odnajdzie etapy budowania się i dojrzewania nowej, wciąż mało popularnej koncepcji *narrativum*, która pozwala zrozumieć replikację określonych idei, ale także jej ograniczenia, bez względu na kulturowe odrębności środowisk i socjotypy, w jakich znajduje swą ekspresję. Od 2005 r. „*le clan du cahier memetic*” konsekwentnie zgłębiał zagadnienia ewolucji umysłu, determinizmu, przygodności, wpływu społecznego, epidemiczności treści kulturowych (języka, religii, rozrywki), adaptacjonizmu i kultur-genów. Był to również okres gwałtownych sporów naukowych, tworzenia się interdyscyplinarnego zespołu, budowania transdyscyplinarnego języka i względnej samodzielności dyscypliny. Znacząco go dwuletnia przerwa w druku czasopisma (2009 i 2010). Wciąż budujemy tę dyscyplinę, ale w aktualnym, 13. numerze pisma, po sześciu latach zmagania z nową teorią wędrówki myśli ludzkiej, wracamy do założonych przez pierwszego redaktora rozważań nad powszechnością, trwałością, płodnością pewnych wątków narracyjnych. Teraz już wspierani w miarę ugruntowanymi rozpoznaniem biologii, psychologii ewolucyjnej i memetyki w naszym ujęciu. Obrazują je zwłaszcza teksty dotyczące ewolucji idei postępu, *sacrum*, rozrywki, motywu Człowieka Śmiechu, Czarnej Wdowy, Ducha oraz innowacyjnych, nowych memów w sztuce. Powraca zapis z terenu, teraz jednak prezentowany w innym, epidemiczno/immunologicznym świetle. Pytając, nadal szukamy odpowiedzi. I zapraszamy do dyskusji na forum www.memetyka.pl

Dobrosława Wężowicz-Ziółkowska